

В.П. Козирєва,
кандидат юридичних наук,
А.П. Гаврилішин,
кандидат юридичних наук

ПІДСТАВИ ПОРУШЕННЯ СПРАВИ ПРО БАНКРУТСТВО

У статті розглядаються підстави щодо порушення справи про банкрутство в Україні та авторські погляди на вирішення цих проблем.

Ключові слова: провадження, неплатоспроможність, банкрутство.

Порушення справ про банкрутство – це виключна функція господарських судів України, які розглядаються ними за місцезнаходженням боржника. Право на звернення до господарського суду із заявою щодо порушення справи про банкрутство мають боржник і кредитор.

Підстава – це сукупність таких юридичних фактів, які вказують на наявність неплатоспроможності або банкрутства суб'єктів господарювання.

Законодавство про банкрутство визначає підстави порушення провадження у справі про банкрутство. Разом з тим, судова практика не дає однозначної відповіді на питання щодо підстав порушення провадження у справі та переліку тих документів, якими вони підтверджуються. Ці питання мають актуальний характер, оскільки, неналежне з'ясування обставин під час порушення справи про банкрутство порушує законні інтереси як боржника, так і кредиторів.

В українській юридичній науці продовжується складний процес формування інституту неплатоспроможності (банкрутства). Однак, цей процес багато у чому ускладнюється не тільки нечіткістю правових норм, але й теоретичним обґрунтуванням деяких принципово важливих питань, пов'язаних із спірністю окремих підстав порушення провадження у справі про банкрутство, висунутих сучасними дослідниками.

Над цими питаннями працювали/працюють такі вітчизняні і зарубіжні вчені, як: О.М. Бірюков, Є.А. Васильєв, Б.М. Грек, В.В. Джунь, В.К. Мамутов, Б.М. Поляков, В.Ф. Попондопуло, Д.М. Притика та інші.

Закон України «Про банкрутство» від 14.05.1992, визначав банкрутство як пов'язану з недостатністю активів у ліквідній формі неспроможність юридичної особи – суб'єкта підприємницької діяльності задовольнити у встановлений для цього строк пред'явлені до нього з боку кредиторів вимоги і виконати зобов'язання перед бюджетом. Чинне законодавство України

також містить визначення поняття «банкрутство». Проте, поряд з ним законодавець дає визначення поняття неплатоспроможності, тим самим змінюючи поняття банкрутства. Згідно зі ст. 1 Закону України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» (далі Закон) від 30.06.1999, банкрутство визначається як визнана господарським судом неспроможність боржника відновити свою платоспроможність та задовольнити визнані судом вимоги кредиторів не інакше як через застосування ліквідаційної процедури, а неплатоспроможність – неспроможність суб'єкта підприємницької діяльності виконати після настання встановленого строку їх сплати грошові зобов'язання перед кредиторами, у тому числі по заробітній платі, а також виконати зобов'язання щодо сплати страхових внесків на загальнообов'язкове державне пенсійне страхування та інші види загальнообов'язкового державного соціального страхування, сплати податків і зборів (обов'язкових платежів) не інакше як через відновлення платоспроможності.

Тобто, за чинним законодавством України з початку виникає неплатоспроможність боржника, а потім за наявності певних умов (неможливості відновлення платоспроможності та задоволення визнаних судом вимог кредиторів) – банкрутство.

Необхідно зазначити, що зарубіжні науковці виділяють ознаки та критерії «банкрутства». Під ними розуміють фактори, за наявності або відсутності яких вирішується питання щодо порушення провадження у справі про банкрутство [1, с. 47 – 52]. Деякі вчені виділяють лише ознаки банкрутства, поділяючи їх на внутрішні та зовнішні [2, с.120 – 125] або суттєві та зовнішні [3, с. 15].

Ми виходимо із того, що підстави порушення справи про банкрутство передбачені у ч. 3 ст. 6, ст.ст. 51, 52, 53 Закону. До них відносяться:

1) безспiрнi вимоги кредитора до боржника, що сукупно складають не менше 300 мiнiмальних розмiрiв заробiтної плати;

2) незадоволення вимог кредиторiв протягом тримiсячного термiну пiсля встановленого для їх погашення строку;

3) вартiсть майна боржника – юридичної особи щодо якої власником прийнято рiшення про лiквiдацiю недостатня для задоволення вимог кредиторiв;

4) громадянин-пiдприємець – боржник або керiвнi органи боржника – юридичної особи вiдсутнi за їх мiсцезнаходженням або у випадку ненадання боржником протягом року до органiв державної податкової служби згiдно iз законодавством податкових декларацiй, документiв бухгалтерської звітності, а також за наявності інших ознак, що свiдчать про вiдсутність пiдприємницької дiяльностi боржника. Заява щодо порушення справи про банкрутство вiдсутнього боржника може бути подана кредитором незалежно вiд розмiру його вимог до боржника та строку виконання зобов'язань;

5) керiвник боржника має право подати заяву про порушення справи про банкрутство боржника з метою проведення керiвником процедури санацiї до подання кредиторами заяви про порушення справи про банкрутство за таких умов:

– за наявності рiшення органу, до повноваження якого, згiдно з законодавством або установчими документами боржника, вiднесено право приймати рiшення щодо звернення до господарського суду iз заявою про порушення справи про банкрутство боржника, а у випадку, якщо такі повноваження не визначені, – за наявності рiшення органу боржника, до повноваження якого вiднесено прийняття рiшення щодо реорганiзацiї чи лiквiдацiї боржника;

– за наявності плану санацiї та письмової згоди кредиторiв, загальна сума вимог яких перевищує п'ятдесят вiдсоткiв кредиторської заборгованостi боржника згiдно з даними його бухгалтерського облiку, на впровадження зазначеного плану та на призначення керуючим санацiї керiвника боржника.

Згiдно з першою пiдставою банкрутства, безспiрнi вимоги кредиторiв, у розумiннi ст. 1 Закону – це вимоги, визнанi боржником, iншi вимоги кредиторiв, пiдтвердженi виконавчими чи розрахунковими документами, за якими вiдповiдно до законодавства здiйснюється списання коштів iз рахункiв боржника. Якщо безспiрнi вимоги кредитора (кредиторiв) складають суму,

що не досягає зазначеного рiвня, справа про банкрутство не може бути порушена.

Закон вказує на те, що вимоги кредиторiв повиннi мати грошовий характер. Але слiд пам'ятати, що згiдно iз ст.1 Закону до складу грошових вимог не включаються зобов'язання, що виникли внаслiдок заподiяння шкоди життю i здоров'ю громадянина, зi сплати авторської винагороди, перед засновниками (учасниками) боржника – юридичної особи, що виникають з такої участi, а також збитки, заподiяні внаслiдок невиконання грошових зобов'язань, неустойки (штраф, пеня).

Зазначенi умови стосуються грошових вимог iнiцiуючого кредитора при подачi заяви до господарського суду. За цими вимогами провадження у справi не порушується, але всi цi грошовi вимоги включаються до реєстру вимог кредиторiв вiдповiдно до черговостi i пiдлягають задоволенню пiд час процедур банкрутства (за винятком, лiквiдацiйної процедури). Проте такі вимоги не враховуються при облiку голосiв при голосуваннi на зборах кредиторiв, та комiтету кредиторiв.

Законом встановлено тримiсячний термiн для погашення грошових зобов'язань, але чiтко не визначено з якого моменту слiд вiдраховувати цей термiн. Змiст ч. 3 ст. 6 Закону дає пiдстави стверджувати, що початковий момент прострочення боргу слiд обчислювати з моменту закінчення строку виконання боржником свого цивiльного зобов'язання. Перебiг тримiсячного термiну повинен починатися з дати набрання чинностi виконавчим документом. Iз цього моменту в боржника виникає обов'язок добровiльного виконання рiшення господарського суду незалежно вiд вжиття до нього заходiв примусового стягнення у виконавчому провадженнi. Разом з тим, у постановi Вищого господарського суду України вiд 17.11.2004 року у справi № 25/105 зазначає, що оскiльки виконання виконавчих написiв нотарiусiв здiйснюється державною виконавчою службою, то встановлений Законом України «Про вiдновлення платоспроможностi боржника або визнання його банкрутом» тримiсячний строк починає свiй вiдлiк пiсля пред'явлення виконавчого документа до виконання у державну виконавчу службу та вiдкриття виконавчого провадження [4, с. 110].

На думку Б.М. Полякова, саме незадоволення кредитора результатами виконавчого провадження є передумовою для iнiцiювання справи про банкрутство [5, с. 87].

Однiєю iз пiдстав порушення справи про банкрутство є випадки, коли сума заборго-

ваності перевищує над активами боржника, які належать йому на праві власності або праві повного господарського відання, що свідчить про факт неоплатності боргів. У таких випадках боржник має право звернутися в місячний строк до господарського суду з заявою щодо порушення справи про банкрутство за наявності таких обставин:

- задоволення вимог одного або кількох кредиторів приведе до неможливості виконання грошових зобов'язань боржника в повному обсязі перед іншими кредиторами;

- орган боржника, уповноважений відповідно до установчих документів або законодавства прийняти рішення про ліквідацію боржника, прийняв рішення про звернення в господарський суд з заявою боржника щодо порушення справи про банкрутство;

- при ліквідації боржника не у зв'язку з процедурою банкрутства встановлено неможливість останнього задовольнити вимоги кредиторів у повному обсязі (ч. 5 ст. 7 Закону).

За змістом цих обставин можна зробити висновки, що боржник за їх наявності обов'язково повинен звернутися до господарського суду із заявою про порушення справи про банкрутство.

Як відзначив В.В. Джунь, відомості про підставу для порушення справи про банкрутство можуть бути спростовані, в тому числі і самим боржником. Суд, отримавши заяву кредитора або боржника, має перевірити наявність допустимих доказів, що містять відомості про неплатоспроможність, і лише після цього порушувати справу про банкрутство боржника [6, с.127].

Дійсно, господарський суд, приймаючи заяву до свого провадження, повинен встановити дані обставин справи, які спростовують такі відомості і відмовити у порушенні провадження у справі про банкрутство, повернувши заяву без розгляду.

Слід зупинитися на кредиторах вимоги яких повністю забезпечені заставою. Їх у судовій практиці називають «заставними кредиторами». Хоча у них є всі підстави звернення із заявою до господарського суду, проте останній відмовляє у прийнятті заяви на підставі ч.2 ст.8 Закону. У випадках, якщо порушується справа про банкрутство за заявами інших кредиторів, то вимоги цих кредиторів до боржника задовольняються першочергово.

У ст. 52 Закону наводиться перелік ознак, за яких проводиться спрощена процедура банкрутства. Факт відсутності боржника (керівних органів боржника) за їх місцем знаходження, припинення ними підприємницької діяльності вказує

на те, що вони стали банкрутами. Президія Вищого господарського суду України у роз'ясненні «Про деякі питання практики застосування Закону України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» від 04.06.2004 року № 04-5/1193 зазначає, що ознаки передбачені ст. 52 Закону є достатніми для порушення провадження у справі про банкрутство.

Заява про порушення справи про банкрутство громадянина-підприємця може бути подана в господарський суд громадянином-підприємцем, який є боржником, або його кредиторами. Заяву про порушення справи про банкрутство громадянина-підприємця можуть подати кредитори, за винятком кредиторів, вимоги яких пов'язані з зобов'язаннями, що виникли внаслідок заподіяння шкоди життю та здоров'ю громадян, кредиторів, які мають вимоги щодо стягнення аліментів, а також інші вимоги особистого характеру.

Кредитори, вимоги яких пов'язані із зобов'язаннями, що виникли внаслідок заподіяння шкоди життю та здоров'ю громадян, кредитори, які мають вимоги щодо стягнення аліментів, а також інші вимоги особистого характеру, мають право заявити свої вимоги в процесі провадження у справі про банкрутство.

До заяви громадянина-підприємця про порушення справи про банкрутство може бути доданий план погашення його боргів, копії якого направляються кредиторам та іншим учасникам провадження у справі про банкрутство.

За відсутності заперечень кредиторів господарський суд може затвердити план погашення боргів, що є підставою для зупинення провадження у справі про банкрутство на строк не більше трьох місяців.

Господарський суд має право, за мотивованим клопотанням учасників провадження у справі про банкрутство громадянина-підприємця, змінити план погашення боргів, у тому числі збільшити чи зменшити строк його виконання, розмір суми, яка щомісячно залишається боржнику і членам його сім'ї на споживання. Вимоги кредиторів щодо відшкодування шкоди, заподіяної життю та здоров'ю громадян, вимоги щодо стягнення аліментів, а також інші вимоги особистого характеру, які не були задоволені в порядку виконання постанови господарського суду про визнання громадянина-підприємця банкрутом або які погашені частково чи не заявлені після визнання громадянина-підприємця банкрутом, можуть бути заявлені після закінчення провадження у справі про бан-

крутство громадянина-підприємця у повному обсязі, або в незадоволеній їх частині в порядку, встановленому цивільним законодавством України.

Якщо в результаті виконання боржником плану погашення боргів вимоги кредиторів задоволені у повному обсязі, провадження у справі про банкрутство припиняється.

Спеціальні правила для порушення справи про банкрутство встановлені для страховиків, сільськогосподарських підприємств, фермерських господарств. Особливості банкрутства сільськогосподарських підприємств, застосовуються також до рибних господарств, риболовецьких колгоспів.

Наприклад, підставою для визнання фермерського господарства банкрутом є його неспроможність задовольнити протягом шести місяців після закінчення відповідного періоду сільськогосподарських робіт вимоги кредиторів за грошовими зобов'язаннями та (або) виконати зобов'язання щодо сплати страхових внесків на загальнообов'язкове державне пенсійне страхування та інші види загальнообов'язкового державного соціального страхування, податків і зборів (обов'язкових платежів).

Заява підприємця-голови фермерського господарства про порушення справи про банкрутство подається в господарський суд за наявності письмової згоди всіх членів фермерського господарства.

Факт існування підстав для порушення провадження у справі про банкрутство боржника ще не означає, що такого боржника буде визнано

банкрутом. Вони вказують на нездатність особи після настання встановленого строку, виконати грошові зобов'язання перед кредиторами та є формальними підставами для подачі заяви щодо порушення справи про банкрутство до господарського суду. А завданням останнього, з'ясувати, чи є в діях боржника ознаки неплатоспроможності та банкрутства.

Література

1. Телюкина М.В. Признаки и критерии несостоятельности юридических лиц / М.В. Телюкина // Юридический мир. – 1997. – № 11. – С. 47 – 52.
2. Вавилин Е.В. Понятие несостоятельности (банкротства) предприятий / Е.В. Вавилин // Правоведение. – 1997. – № 4. – С. 120 – 125.
3. Попондопуло В.Ф. Конкурсное право: Правовое регулирование несостоятельности (банкротства) / В.Ф. Попондопуло – М.: Международные отношения, – 2001. – 331 с.
4. Практика розгляду справ про банкрутство / [Упоряд. Б.М. Поляков]. – К.: Юридическая практика, 2006. – 336 с.
5. Поляков Б.М. Законодавство України про банкрутство: теорія та практика його застосування / Б.М. Поляков. – К.: ТОВ «Видавництво «Юридична думка », 2005. – 240 с.
6. Джунь В.В. Інститут неспроможності: світовий досвід розвитку і особливості становлення в Україні. Монографія.– Вид. друге, випр. і доп./ В.В. Джунь. – К.: Юридическая практика, 2006. – 384 с.

В.П. Козирєва, А.П. Гаврилішин

Основания возбуждения дела о банкротстве.

В статье рассматриваются основания возбуждения дела о банкротстве в Украине и авторские взгляды на решение этих проблем.

Y.P. Kozureva, A.P. Gavulishun

The grounds of institution of the case about bankruptcy in Ukraine and author's looks on the deciding of these problems are considered in the article.